

Павло Зернецький,
Ганна Рябоконт
Національний університет
«Киево-Могилянська академія»

ЖАНРОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСВІТНІХ ТЕКСТІВ

Тези оглядають жанрові особливості побудови освітніх текстів рівнів C1–C2, що відповідають просунутому та професійному рівню володіння англійською мовою. Тексти добирали з підручників відповідного рівня, що використовуються для викладання на факультеті германської філології НаУКМА на третьому році навчання згідно зі стандартами CEFR. Окрім аналізу когнітивної спрямованості дискурсів, стаття розглядає семантичну побудову текстів та визначає їхні жанрові характеристики. Автори також пропонують класифікацію освітніх текстів відповідно до їхньої когнітивно-комунікативної спрямованості.

Ключові слова: жанр, академічний, дискурс, текст, есе, комунікація.

The article surveys the genre characteristics of the construction of educative texts of C1–C2 level, which corresponds to professional level of language competence. The selection of texts was taken from the books of corresponding level which are used for teaching at German philology department of NaUKMA at the III year of study, which according to CEFR standards, implies obtaining this level. Apart from the analysis of cognitive direction of discourses, the article studies semantic composition of the texts and defines their genre characteristics. The authors also suggest the classification of educative texts according to their cognitive-communicative direction.

Key words: genre, academic, discourse, text, essay, communication.

У сучасній лінгвістичній науці першочерговий наголос робиться на вивчення мови як засобу комунікації, що є невід'ємним від багатоаспектного вивчення текстів, як інформаційного сліду дискурсу. Метою цього дослідження є глибше вивчення освітніх текстів просунутого рівня і ознайомлення з їхньою когнітивною-комунікативною структурою, дискурсивними особливостями та жанровими характеристиками задля більш детального опису, а також спроби їхнього структурування та класифікації.

Дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень становить особливий інтерес для науковців у сфері філософії, соціології, психології та інших суміжних дисциплін [10–14; 17; 18]. Сучасний підхід до вивчення дискурсу передбачає комплексне вивчення багатьох його аспектів та репрезентацій і тяжіє до розгляду мовлення в психокогнітивному вимірі живої комунікації [2, с. 264]. Для цього було започатковано генристику – науку про мовленнєві жанри. Письмова фіксація дискурсу у вигляді текстів різного жанру становить інтерес для сучасних українських лінгвістичних студій [2; 6; 9], зокрема, вивчення прагматичної та семантичної організації текстів дозволяє осмислити способи побудови текстів задля здійснення ефективного перлокутивного ефекту на читача [4; 5; 19].

Неоднозначними є погляди науковців щодо первинності явищ дискурсу і тексту. Текст розглядається як остаточний продукт, або результат, в той час як дискурс – це процес творення тексту. У зв'язку з цим, Я. Маммадов стверджує, що будь-який дискурс передбачає потенційне існування тексту (і не завжди вербального), але не всі тексти можна розглядати як дискурс (до прикладу, стародавні тексти) [16, р. 3]. Іншими словами, немає дискурсу без тексту, втім текст може існувати без дискурсу. На наш погляд, дискурс треба розглядати як первинний елемент у дихотомії «дискурс – текст», адже створення будь-якого тексту залучає когнітивні процеси, які не завжди розвиваються вербально. Але на подальшій стадії побудова лінгвістичного тексту

неминуче вимагає «вдягти думку в слова», тож природно, що текст виступає вторинним, або результативним, елементом. Крім того, створення текстів як мовленнєвих витворів охоплює володіння трьома рівнями компетенцій – мовною, комунікативною та світознавчою [6, с. 47] – навіть у більшій мірі, ніж при створенні усного дискурсу, адже відомо, що письмовий дискурс є більш просунутим порівняно з усним, і окрім володіння суто вербальними навичками, такими як підбір слів, когерентність і когезія [8, с. 104], треба дотримуватись правил орфографії.

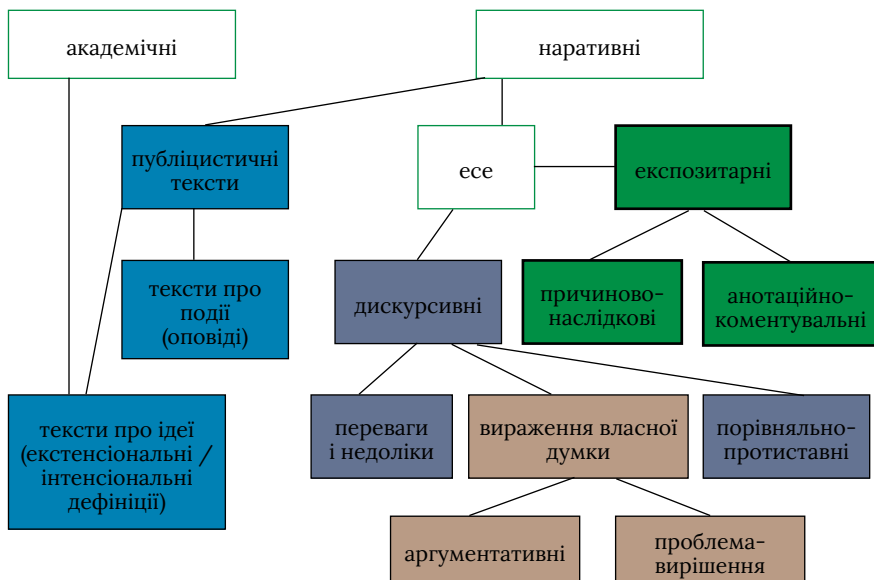
Визначення поняття жанру також є проблематичним і багатогранним. Михайло Бахтін співвідносив жанри з типами висловлювань, підкреслюючи тісний зв'язок генології з мовленнєвою діяльністю. На думку Є. Анісімової, М. Діденко та інших дослідників, жанр є похідним поняттям від типу тексту, який визначається згідно з їхніми комунікативними характеристиками, семантичною та композиційною структурою [1; 3]. Аналогічний погляд на жанри бачимо у визначенні Л. Кіма: «клас текстів, об'єднаних певними комунікативними цілями та відповідною системно-структурною організацією» [цит. за 9, с. 55]. Іншими словами, у текстах одного жанру мають прослідковуватись повторювані (інваріантні) риси у стилістичній, семантичній і прагматичній побудові, а також у когнітивно-функціональній спрямованості.

Для текстів академічного характеру, окрім традиційних категорій когезії та когерентності, можна застосувати низку вимог, розроблених Т. Мальчевською, а саме: до способу та повноти викладення матеріалу, типу інформації в тексті, характеру конотації, фактора адресата та жанрової належності [7], що становить структурну і функціональну парадигму в генології.

Академічні тексти зазвичай не мають типової структури, що містить вступ, основну частину та висновки, тому що вони призначені розкривати наукові поняття та аналізувати концепти, а не просто оповідати події. Здебільшого це стосується текстів

IELTS, які містять визначення термінів та понять навколишнього світу (екстенціональні дефініції), а також міркування з приводу ідей та концептів (інтенціональні дефініції). Лексична структура таких текстів є досить різноманітною – вона може містити як формальні терміни, так і фразуальні дієслова. Синтаксична структура, як правило, представлена розлогими конструкціями, з декількома рівнями предикації. Стилiстичною ознакою є практична відсутність фігуративних висловів, що відповідає максимі точності висловлювань.

Класифікація освітніх текстів

Оскільки метою нарративних текстів є оповідь, вони демонструють досить виражену структуру, що дозволяє легко і послідовно сприймати інформацію. У публіцистичних текстах про події (що і є оповіддю) структура навіть нагадує ту, що прита-

манна романам (експозиція, зав'язка, кульмінація, розв'язка), яка може бути представлена лінійно, реверсивно або інверсивно; і кожне представлення матеріалу покликане активувати такі аспекти читання, як задоволення, очікування або цікавість [15, pp. 261–262]. Публіцистичні тексти про ідеї мають деякі риси структури академічних текстів, проте вони відрізняються мовним вираженням – добором слів, синтаксичними та стилістичними структурами.

Висновки. Така класифікація представляє спробу теоретичного узагальнення текстів згідно їхніх когнітивно-комунікативної спрямованості. Також тексти розподіляються на первинні – тобто чисті типи (представлені у класифікації), і вторинні – похідні, або змішані. Специфікою освітніх текстів є те, що здебільшого вони відносяться до змішаних типів, де основною виступає структура текстів про ідеї й містить екстенсивні або інтенсивні дефініції з елементами оповіді.

Структурні інваріанти частини, притаманні текстам освітньо-академічного характеру, є важливою сферою генології, вони допомагають встановити інваріантні (повторювані) особливості текстів, як за їхньою комунікативною спрямованістю, так і за особливостями когнітивної побудови, що сприяє кращому розумінню текстів з точки зору їх сприйняття та вивчення.

Література

---

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация. Москва, 2003. 128 с.
2. Бацевич Ф. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи : монографія. Львів : ПАІС, 2005. 264 с.
3. Діденко М. О. Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця 20 століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2001. 19 с.
4. Зернецький П., Кучерова О. Семантичні структури в дискурсі американських блогів. Мова: класичне – модерне – постмодерне. 2020. № 6. С. 5–16.

5. Зернецький П. В., Кучерова О. О. Сміслові особливості українського та австралійського політичного інтернет-дискурсу: порівняльний аспект. *Актуальні питання сучасної лінгвістики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 2 березня 2021 р. С. 46–49. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20644>
6. Куранова С. І. Жанрові параметри створення дискурс-портрета публічної мовної особистості. *Магістеріум. Мовознавчі студії*. 2017. № 66. С. 47–50.
7. Мальчевская Т. Н. Специфика научных текстов и принципы их классификации (на материале английских биологических текстов). *Особенности стиля научного изложения* / ред. Е. С. Троянская. Москва : Наука, 1976. 264 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Magisterium_mov_2017_66_11
8. Рябоконт Г. Л. Формування продуктивних навичок переконування в англомовному усному і письмовому дискурсах. *Scientific Researches*. 2020. No. 12, Part 3. Pp. 99–109.
9. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія наукової комунікації : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 415 с.
10. Coulthard M., Johnson A. An introduction to forensic linguistics: language in evidence. London : Routledge, 2007. 237 p.
11. Dijk van Teun A. Discourse and Power. Macmillan International Higher Education, 2008. 320 p.
12. Dijk van Teun A. Society and Discourse: How social contexts influence text and talk. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 287 p.
13. Dijk van Teun A. Discourse and Knowledge. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 407 p.
14. Fairclough N. Critical discourse analysis: the critical study of language. London : Longman, 1995. 268 с.
15. Knobloch Silvia, Patzig Grit, Mende Anna-Maria, Hastall Matthias. Affective News : Effects of Discourse Structure in Narratives on Suspense, Curiosity, and Enjoyment While Reading News and Novels. *Communication Research*. 2004. No. 31. Pp. 259–287.
16. Mammadov Azad. Studies in Text and Discourse. Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2018. 145 p.
17. Teubert W. Meaning, Discourse and Society. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 291 p.
18. Widdowson Henry G. Discourse Analysis. Oxford University Press, 2007. 133 p.
19. Zernetsky P., Riabokon G. Organizational Structure of British Parliamentary Discourse: Pragmalinguistic Aspect. *Наукові записки. Мовознавство*. 2019. № 2. С. 20–29.